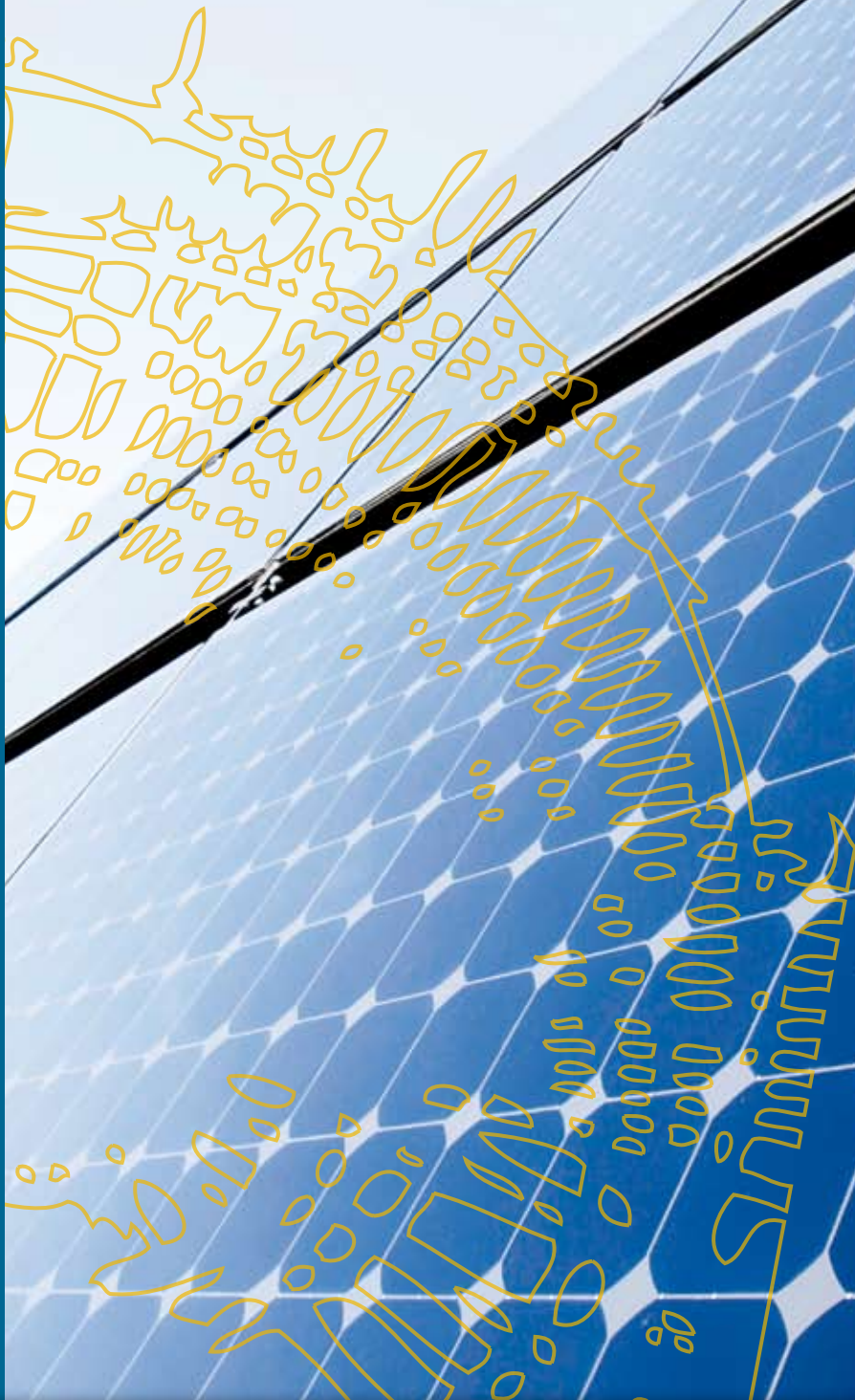

INDEKS NORDLAND

INDEKS NORDLAND 2008

Økonomi og samfunnsutvikling

BILAG:
**Konkurranseskraft
gjennom kunnskap**

Bli inspirert av
havbruksnæringen

Nordland - Motoren i Nord-norsk næringsliv

Gratulerer Nordland!

Indeks Nordland viser at vi kan være svært stolte av resultatene næringslivet i fylket skaper. Bedriftenes omsetning vokser med 10 %, investeringene er historisk høye, og det er skapt 3400 nye jobber de to siste årene. Innbyggernes økonomi er også bedret, og det er hyggelig at kvinners lønn vokser raskere enn menns. Nordland er i meget god form for tiden, og vi er på vei inn i en spennende fremtid.

Nordlands vekstmotorer er for tiden marin sektor og tjenesteyterne innen eiendomssektoren og bygg og anlegg. 2008 er her, og utfordrer bedriftene med sterk krone og større usikkerhet i verdensmarkedene. På tross av utfordringene, venter vi at veksten fortsetter i 2008 på et nivå nært 10 %. Et effektivt Nordland betinger at det satses langt sterkere på kompetansebedrifter som bidrar til å effektivisere resten av næringslivet i årene fremover.

Sterk vekst utløser imidlertid helt nye problemstillinger: Majoriteten av næringslivet mangler nå kompetent arbeidskraft. Økt produksjon og strengere krav til effektiv logistikk, gjør at infrastrukturen må moderniseres. Skal vi henge med i konkurransen nasjonalt og internasjonalt, må vi gjøre folk og varers reiser raskere, mer direkte og billigere. Kunnskapsbruk og utvikling må intensiveres. Den sterke veksten synliggjør potensialet og mulighetene i Nordland. Næringslivet har skjønnet dette; fremtidsstroen er sterk og manifesteres i rekordhøye investeringer og sterk jobbskaping. Dersom hele potensialet skal tas ut, må regjeringens nordområdesatsning utvides til både hard og myk infrastruktur. Vi kan gjennom vår ressursrikdom og latente muligheter bli Norges neste Rogaland. Storsamfunnet må også være

villig til å investere 20-25 milliarder kroner i infrastrukturen gjennom nordområdesatsningen de neste 10 årene.

Befolkningens forventninger til livskvalitet, karrieremuligheter, godt bomiljø og kulturtilbud øker i takt med endringene i nordlandssamfunnet. Flere vil bo sentralt, og innbyggerne signaliserer et ønske om langt større fokus på utvikling av byene og tettstedene i Nordland. Dette er forventninger som må tas på alvor dersom man skal demme opp for lekkasje av ung og kompetent arbeidskraft.

Det som driver nordlandsøkonomien fremover er en hardt arbeidende og kunnskapsrik arbeidsstokk i kombinasjon med naturgitte ressurser. Ser vi 5 år frem i tid, vil talent og kompetanse i langt større grad enn i dag være bærebjeltene for vår konkurranseevne. Dette betyr flere jobber for høyt utdannede, måltrettet økning av kompetansenivået i bedriftene, bruk av mer avanserte tjenesteleveranser, samt fremvekst av flere nettverk for forskning, utvikling og kommersialiseringssamarbeid etter modell fra havbruksnæringen.

Konkurransekraft gjennom kunnskap er temaet for bilaget til Indeks Nordland 2008. Havbruksnæringen i Nordland har i løpet av de 10 siste årene blitt verdensledende i produksjon av laks. Vi ønsker med bilaget å vise frem mulighetene og resultatene samarbeid om forskning gir, og på den måten inspirere Nordlands næringsliv til å øke egen konkurranseevne. Vi håper du finner denne rapporten nyttig og tar gjerne i mot dine synspunkter og tilbakemeldinger.

Nordland!

Nordland: En økonomisk region med sikker landslagsplass

Oppgangstidene fortsetter. Bedriftene når en omsetning på 94 milliarder; en vekst på nesten 10 %. Sterkest bidrar havbruk og eiendomsutvikling. Veksten ventes å fortsette i 2008, med 11% omsetningsvekst.

SIDE

8 - 9

Nordlandsbedriftene driver langt bedre enn resten av Norge

Lønnsomheten vokser til 10 % sammenlignet med 8 % i resten av landet. AS Nordland er mer lønnsom enn det øvrige Norge for fjerde år på rad. Driftsresultatet er hele 9,5 milliarder. Mest lønnsom er marin sektor med 22 % driftsresultat.

SIDE

10 - 11

Nordlandsbedriftene mer robuste

Egenkapitalen er økt med hele 6,5 milliarder, til 34 %. Lav egenkapital hindrer ikke lengre investeringer.

SIDE

12 - 13

Eksport: Nordland - en internasjonal suksess

Nordland er eksportmotoren i Nord-Norge. Over 75 % av eksporten av tradisjonelle varer fra Nord-Norge kommer fra Nordland. Verdien av eksporten er 17,9 milliarder kroner. Eksporten vokser i 2007 med 19%.

SIDE

14 - 15

Utsiktene for 2008

Det ventes i AS Nordland sterkere vekst i 2008 enn foregående år. Det fases inn en rekke nye store virksomheter i Nordland i 2008. Veksten i 2008 ventes å nå 11 % gitt at bedriftene klarer å skaffe seg tilstrekkelig bemanning.

SIDE

16 - 17

Flere eiendoms- og industrigründere

1836 nyetableringer kom til i 2007. Vi starter 11,5 nye foretak per tusen innbyggere i alderen 16 til 66 år. Sammenlignet med andre fylker har Nordland den niende høyeste etableringsfrekvensen i Norge.

SIDE

18 - 19

Vi trenger flere hoder!

Reservene i arbeidsmarkedet er brukt opp. Det er skapt 3400 nye jobber i Nordland siste 2 år. Det ventes at behovet for arbeidskraft tredobles innen 5 år. Kompetent arbeidskraft er Nordlandsbedriftenes større utfordring i årene fremover.

SIDE

20 - 21

Befolkning

1. oktober 2007 var det 235 105 innbyggere i Nordland, noe som er en nedgang på rundt 2000 de siste fem årene. Jobbskaping til tross, vi eksporterer fortsatt flere enn vi får inn i fylket.

SIDE

22

Lønnsvekst og velstandsøkning

I 2006 økte inntektsnivået i Nordland mer enn i Norge for øvrig. Median bruttoinntekt økte med 5,7 % i Nordland mot 5,3 % på landsbasis.

SIDE

23

Edvin Kaski

Styringsgruppeleder
Direktør, Innovasjon Norge Nordland

Erik Pedersen

Direktør,
Kunnskapsparken Bodø AS

Morten Støver

Adm. Direktør,
Nordlandsbanken ASA

Erlend Bullvåg

Prosjektleder
Handelshøgskolen i Bodø
Kunnskapsparken Bodø AS

Ole Hjartøy

NHO Nordland

Jørn Sørvig

Nærings og samferdselssjef,
Nordland Fylkeskommune

Hva brukes Indeks Nordland til

Indeks Nordland er ment for alle som ønsker å følge utviklingen i Nordlands næringsliv og samfunnsliv. Indeks Nordland har som målsetning å vekke debatt omkring den videre utviklingen i Nordland, både ved å se fremover, og ved å trekke opp utfordringer Nordlandssamfunnet må mestre skal vi oppfylle bedrifters og innbyggernes forventning til utvikling og gode rammebetingelser.

Indeks Nordland er til for å:

- Vise frem Nordland og mulighetene som ligger i fylket
- Inspirere til økt debatt omkring den videre utviklingen i Nordland
- Gi kunnskap om fylket til beslutningstakere, både i næringsliv og politikk
- Tilføre fakta til debatter og beslutninger der Nordlands interesser berøres
- Måle fremdrift og resultater i Nordland
- Gjøre det mulig for enkeltbedrifter å vurdere egen utvikling.

Indikatorne presenteres i Indeks Nordland som indekser. En indeks viser utviklingen fra et referansetidspunkt frem til i dag. Indeks Nordland sier noe om hvordan Nordland utvikler seg og gir mulighet til å sammenligne utviklingen med resten av Norge.

Definisjoner

Hva er Nordland?

Nordland fylke er Norges nest største fylke og har 235 105 innbyggere. Nordland grenser til Nord-Trøndelag i sør og Troms i nord. Fylket har 43 kommuner, fylkeshovedstaden er i Bodø.

Hva er en indeks?

En indeks måler den relative verdien i forhold til et startpunkt. Eksempel på dette er at dersom verdien har steget 50 % siden startpunktet ligger indeksen på 150.

Bransjeinndeling

Næringslivet er delt inn i disse hovedbransjene:

- Primærnæringene
- Marin sektor, havbruk
- Industri, olje, kraft, bygg og anlegg
- Varehandel, hotell, restaurant, transport og tele
- Forretningsmessig tjenesteyting, eiendom og finans
- Service, privat og offentlig tjenesteyting

Hva er næringslivets omsetning?

Omsetning er summen av bedriftenes årlige driftsinntekter. Dette inkluderer ikke ekstraordinære inntekter og kapitalinntekter, som f.eks. renteinntekter.

Hva er driftsresultatgrad?

Driftsresultatgrad er den andelen driftsresultatet utgjør av sum driftsinntekter. Driftsresultatgraden er lønnsomhet av driften før finansinntekter og –kostnader. Kalles også driftsmargin

Hva er soliditet?

Soliditet er et uttrykk for egenkapitalens andel av total kapitalen. Dette vil si den andelen av eiendelene som eierne selv finansierer. Begrepene kapitalfundament og egenkapitalandel brukes også.

Hva er rentabilitet?

Rentabiliteten er her total kapitalrentabiliteten. Dette vil si avkastningen som bedriften gir samfunnet i form av renter og finanskostnader til lånegivere og overskudd til eierne. Dette måles opp mot total kapitalen.

Hva er konkurransekursindeksen?

Konkurransekursindeksen (KKI) er et mål på våre handelspartners valutaer sett i forhold til kronens verdi. Utgangspunktet for indeksen er kronens verdi 1. januar 1990. Stigende verdi betyr gunstigere kronekurs for eksportbedriftene, mens en synkende verdi tilsier at de får færre kroner igjen pr. utenlandsk valutaenhet.

Hardt arbeid gir resultater

Dersom utviklingen i Nordland fra årtusenskiftet er en prolog, går vi en lysende framtid i møte. Perioden har vært den sterkeste i historien med en omsetningsøkning i næringslivet på formidable 66 %, og svært respektable 41 % de fire siste årene. Den delen av nordlandsøkonomien som er basert på leveranser av natur- og energiresurser til verdensmarkedene har fått et comeback uten sidestykke; utenlandske kunder betaler nå godt for varer fra både prosessindustrien og marin sektor. Næringer og steder i Nordland som for få år siden var preget av lav vekst og usikkerhet har blitt hoveddrivkraftene i utviklingen. Riset bak speilet er tiltakende mangel på arbeidskraft, behov for bedre kommunikasjon og logistikk er i ferd med å bremse utviklingen.

Indeks Nordland analyserer og sammenligner utviklingen i regionens nærings- og samfunnsliv. Målsettingen er å gi et generelt overblikk over tendenser, men samtidig være detaljert nok til å gi enkeltbedrifter tilstrekkelig innsikt for å vurdere sin egen utvikling. Vi ønsker å trekke frem suksessfaktorer, men også skape debatt om hvordan vi skal knekke koden for å utløse det enorme potensialet som ligger i Nordland.

Nordland på landslaget

Resultatene tilsier at Nordland har unike muligheter og stor betydning for utviklingen av nordområdene. Når vi i denne utgaven snakker om uforløste potensialer, er det et tydelig signal til storsamfunnet om at næringslivets investeringer må følges opp med offentlige investeringer innen samferd-

sel, infrastruktur og kompetanse-/utdanningsinstitusjoner. Bedriftenes behov for gode rammebetingelser må oppfylles i takt med befolkningens forventninger til et moderne samfunn. Hvis ikke risikerer vi i enda større grad å tape kampen om arbeidskraften til andre regioner med sterkere tiltrekningskraft.

Indeks Nordland gratulerer næringslivet i Nordland med fantastisk gode resultater. Veksten er historisk, men som med nærmest en hver suksess aktualiseres nye og uvante problemstillinger. Flertallet av bedriftene har gjennom siste halvdel av 2006 og hele 2007 opplevd mangel på arbeidskraft. NHO Nordlands undersøkelser viser at det er størst mangel på personell til produksjons- og logistikkbedriftene. Sterkest er forventningen til økt sysselsetting i marin sektor,

industrien og i bedrifter som yter tjenester for andre bedrifter. Jobbskapingen i Nordland er rekordhøy med 3400 nye stillinger til sammen i 2006 og 2007.

Rekordvekst i sysselsettingen til tross; jobbskapingen for høyt utdannet arbeidskraft i Nordland svikter fortsatt. Vi har 5500 færre sysselsatte med høy kompetanse i fylket om vi sammenligner oss med landsgjennomsnittet. Hadde disse arbeidstakerne vært produktive i Nordland, ville en vesentlig del av velstandsforskjellen mellom Nordland og landsgjennomsnittet forsvinne. De neste 5 årene vil arbeidskraftsituasjonen i Nordland forverres dramatisk. Antallet som pensjoneres hvert år tredobles, samtidig som vi allerede er på etterskudd i kampen om å tiltrekke oss den unge arbeidskraften. Utsiktene aktualiserer straktiltak dersom vi skal kunne kjempe om de unges gunst. Befolkningens forventninger til samfunnsliv, kultur, samferdsel, reisemuligheter, gode skoler og karrieremuligheter må oppfylles i langt større grad enn i dag. Import av arbeidskraft er allerede hverdag for svært mange nordlandsbedrifter. Mange har kommet til Nordland fra EØS-landene for kortere arbeidsopphold. Det ligger store muligheter ved å gjøre flere av disse og deres familier til permanent bosatte i fylket. Skal vi lykkes med dette må den enkelte nordlending toleranse øke, og lokalsamfunnene må bli langt flinkere til å integrere også denne kategorien av innvandrere.

Vekstskaperne

AS Nordland går meget godt. Vi omsetter for hele 40 millioner mer hver dag sammenlignet med for ett år siden. I alt omsetter bedrifter med adresse i Nordland for hele 94 milliarder; en vekst på nesten 10 %. I 2007 ligger det an til en vekst på 8 %. Gledelig er det også at hele 11 % av omsetningen skapes i bedrifter etablert for mindre enn 3 år siden. Nordland kan vise til flere nye bedrifter med omsetning rundt en milliard allerede etter 3 år. Vi nevner REC-bedriftene i solcelleindustrien, nye eiendomsutviklere og marin sektor. Det er eiendomsutvikling som målt i kroner gir det største bidraget til veksten med 2,4 milliarder, fulgt av marin sektor med 1,6 milliarder. Totalt vokser AS Nordland med 8,2 milliarder. Bransjer uten vekst: Privat rettet tjenesteproduksjon som barnehager, private omsorgstilbud, treningsstudio, renovasjon, frisører, velvære og private helsetjenester opplever en nedgang på 6 %.

Offentlig tjenesteproduksjon

Kommunene i Nordland økte aktiviteten med 7 % i 2006, og produserte totalt tjenester for 12,5 milliarder. Fra 2002 økte indeksen for kommunenes tjenesteproduksjon fra 100 til 124. Kommunene har således økt tjenesteproduksjonen ut over pris og lønnsstigning i perioden. I Nordland fylkeskommune nådde tjenesteproduksjonen 3,6 milliarder i 2006, og indeksen økte fra 100 i 2002 til 131 i 2006. Offentlig tjenesteproduksjon i regi av kommuner og fylkeskommuner økte totalt med 1,1 milliarder til 16,1

milliarder i 2006. Vågan, Flakstad, Lødingen og Narvik var kommunene med sterkest vekst i tjenesteproduksjonen. I tillegg til kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon kommer statlig virksomhet og offentlig eide foretak i fylket.

Hvem har høyest lønnsomhet?

AS Nordland drives som sagt meget godt. Faktisk settes det rekord i bedriftenes driftsresultat med 10 % av omsetningen. Rask omsetningsvekst kombinert med moderat vekst i sysselsettingen gir et særdeles godt driftsresultat. Bedriftenes driftsresultat er hele 9,5 milliarder; en vekst på 2,7 milliarder. Nordlands mest lønnsomme bedrifter finner vi nå innen marin sektor med 22 % i driftsresultat. Flest kroner genereres innen vannkraft og industri, bygg og anlegg, der 4,4 milliarder skrives på bok som overskudd. Eierne reinvesterer svært mye av det som blir igjen når finanskostnadene er betalt. Dette gir en økning av egenkapitalen med 5,6 milliarder til 35 % av totalkapitalen. Landsgjennomsnittet er 39 %.

Eksportsuksess

I 2007 vokser eksporten fra Nordland med 19 % til 17,9 milliarder. Dette er betydelig mer enn 11,3 % på landsbasis. Både innen prosessindustri og oppdrettsfisk ser man rask vekst. Metaller og videreforedlede varer har en økning på 18,8 %. Produksjon av solcellewafer og ferdige solceller,

har gitt en markert eksportøkning de siste årene. Solcelleindustrien gjennomfører nå betydelige kapasitetsfremmende investeringer ved alle fabrikker i Nordland. Økt produksjon av kabler til oljeindustrien og fiberoptiske kabler bidrar også til vekst i eksporten.

Hvor skapes det nye jobber?

2006 og 2007 var gode år for arbeidstakerne i Nordland. I 2006 økte den totale sysselsettingen i fylket med 2,1 %, og for 2007 ventes en ytterligere vekst på 1 %. Totalt skapes det netto 3400 nye jobber i Nordland i 2006 og 2007, med sterkest vekst innen industrien. Tilbakemeldinger viser at bedriftene får stadig bedre rutiner for rekruttering av utenlandsk arbeidskraft, spesielt fra de nye EU-landene. Jobbskapingen er fortsatt sterkest for gruppene med høy utdanning. Arbeidsledigheten er rekordlav, og for første gang rapporterer mer enn 50 % av bedriftene om vanskeligheter med å rekruttere.

Privatøkonomien

Lønningene steg med 5,7 % i Nordland i 2006, og gjennomsnittlig bruttoinntekt var på 260 000 kroner. Dette er 32 900 kroner lavere enn landsgjennomsnittet. Forskjellen innebærer at nordlandssamfunnet går glipp av 6 milliarder kroner i sirkulasjon. På landsnivå økte bruttoinntekten med 5,3 %.

Foto: Roar Flatoy, Handelshøgskolen i Bodø

Nordland: En økonomisk region med sikker landslagsplass

Oppgangstidene for nordlandsbedriftene fortsetter. AS Nordland omsetter for hele 40 millioner mer hver dag sammenlignet med for ett år siden. I sum når bedrifter med adresse i Nordland en omsetning på 94 milliarder kroner; en vekst på nesten 10 %. For 2007 ventes en vekst på ytterligere 8 %. Av denne økningen er hele 11 % frembrakt av selskaper etablert i løpet av de 3 siste årene. Disse unge bedriftene innen solcelleindustri, eiendomsutvikling og varehandel gir ekstraordinære bidrag til nordlandsøkonomien. Målt i vekst %, er bransjene havbruk og eiendomsutvikling vinnerne. Eiendomsbransjen med hele 26 %, og havbruk med personlig rekord på 21 %. Gode tider til tross er det ikke vekst i alle bransjer. Privat rettet tjenesteproduksjon som barnehager, helse- og omsorgstilbud, renovasjon, frisører, samt trenings- og velværebransjen opplever en nedgang med 6 %.

Hvorfor er dette viktig?

Bedriftenes aktiviteter måles gjennom salgsinntekter. Vekst eller nedgang i omsetning er mål for nivå og utvikling i økonomisk aktivitet. Dersom Nordland oppnår høyere vekst i omsetning enn landet for øvrig, indikerer dette at produksjons- og konkurransevnen er sterkere i vårt fylke. Vekst i omsetning kan skyldes både økt pris, volum og nyetableringer, - eller en kombinasjon av disse faktorene.

Hvordan utvikler Nordlands bedriftene seg?

Bedriftene i Nordland har aldri vokst raskere enn i perioden etter 2003. Fra 2000 har de økt omsetningen med 66 % sammenlignet med 38 % i fastlandsdelen av AS Norge. Den formidable veksten har radikalt endret regionens økonomi og betydning. Vi produserer langt mer effektivt, vi har fått en rekke nye bedrifter med høyt ambisjons- og utviklingsnivå, i tillegg til at vi i langt større grad har begynt å utvikle potensialet som ligger i kombinasjonen kunnskap/råvarer. Mye av drivkraften bak er kunnskapsbasert, hvor et av de beste eksemplene er vår verdensledende havbruksnæring.

For første gang ser vi nå tegn til at full kapasitetsutnyttelse innen prosessindustrien bremser vekst i denne sektoren. Innen bygg og anlegg er det tegn til at flaskehalsen er manglende rekruttering av arbeidsfolk. Veksttakten i Nordland er likevel frisk, med nesten 10 % i forhold til AS Fastlands-Norge med 7,5 %.

Næringene

Marin sektor gir det nest største bidraget av ny omsetning i Nordland. Anført av havbruksnæringen setter disse bedriftene en historisk omsetningsrekord med 9 milliarder

kroner. Økt produksjonsvolum kombinert med en effektivt organisert bransje, sterk lokal kompetanse, samt en leverandøriindustri i verdensklasse, gjør havbruk til Nordlands mest spennende næringsklynge for tiden. Bedriftene har økt omsetningen med hele 1,6 milliarder (21 %), og vekstkraften er fortsatt svært potent. Utsiktene er lyse for 2008. Havbruksaktørene har i løpet av 4 år nesten doblet omsetningsvolumet. Seier i laksesaken mot EU, og forventninger om 5 % vekst i produksjonsvolumet for 2008, gjør at næringen ventes å fortsette sin seiersgang.

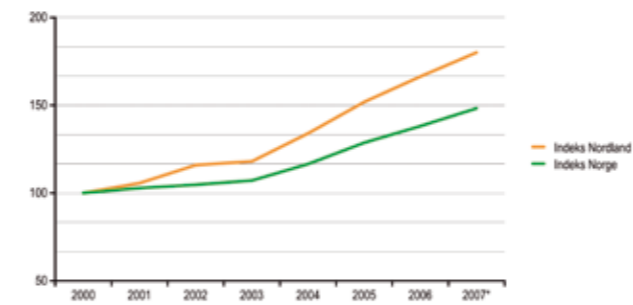
Etter 3 år med sterk vekst flater omsetningen innen industri, bygg og anlegg ut. Bygg og anlegg har hatt solid vekst fra foregående år. Prosessindustrien produserer nært kapasitetsgrensen, og i kombinasjon med moderat lavere priser i verdensmarkedene for metaller vil omsetningen stabilisere seg rundt en økning på 2,5 %.

Utsiktene totalt sett er likevel gode. Innfasing av ny kapasitet i solcelleindustrien, oppstart av Anodefabrikken i Mosjøen, samt økt satsing og utvikling innen torskeoppdrett genererer vekst og kapital. Vi ser her for oss en omsetningsvekst på mer enn 3 milliarder kroner i 2008 i industrien.

Velfylte ordrebøker i bygg- og anleggsbransjen bærer bud om fortsatt stor aktivitet. I alle fall til utgangen av 2008. Økte ordreserver for yrkesbygg og offentlige bygg, men nedgang i produksjon av boliger, viser at større bygg- og anleggsbedrifter går og vil gå godt.

Varehandel, restaurant, reiseliv og transport vokser med formidable 11 %. Denne sektoren er igjen størst i Nordland med 35,2 milliarder i omsetning. I varehandelen vokser

OMSETNING I NORDLAND OG NORGE
Indeks 2000 = 100

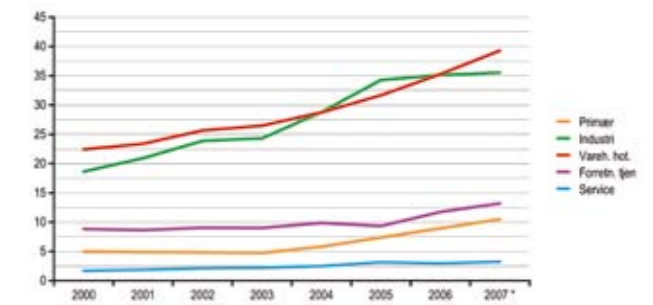
omsetningen proporsjonalt med økt velstand. Den er noe lavere enn nasjonalt siden folkekemengden er svakt fallende i Nordland. Økende rentenivå ventes å gi et utslag i noe mindre etterspørsel etter kapitalvarer i 2008. Reiselivsbedriftene forventer fortsatt stor etterspørsel fra næringslivet, med tiltakende vekst i kurs, konferanse og flere overnattinger i forbindelse med tjenestereiser. Reiselivsbedriftene venter en vekst i etterspørselen fra næringslivet på 6 % i 2008 og 4 % fra ferie- og fritidsmarkedet. De rapporterer samtidig at markedet er svært prissensitivt.

Transportsektoren for gods drar nytte av den sterke veksten innen marin sektor og i industrien. Etterspørselen betegnes som god, og bedriftene rapporterer om mange henvendelser og tilbud om faste oppdrag. Det er tiltakende mangel på sjåfører og ventetid ved bestilling av nytt utstyr. IT-bransjen merker frisk vekst i 2007. Det investeres i nye systemer og integrasjon av disse, samtidig rapporteres det om større etterspørsel etter IT-relaterte tjenester knyttet til automatisering i produksjonsbedrifter.

Stor aktivitet i eiendomssektoren og en rekke nye bedrifter som forvalter eierskap i andre bedrifter, bidrar til en rekordvekst i denne sektoren. Hele 25 % av omsetningen i denne bransjen kommer fra bedrifter som er yngre enn 3 år gamle. Mange prosjekter innen næringsbygg er også på vei inn i markedet, og sikrer fortsatt gode utsikter for hele 2008. En avventende holdning hos mange potensielle byggherrer, ventes å gi noe redusert aktivitet. Innen oppføring av nye eneboliger er det fortsatt god etterspørsel i byene/sentrumskommunene i Nordland.

Fortsatt stor aktivitet i bygg og anleggsbransjen gir høy kapasitetsutnyttelse i rådgivningsbransjen. Det er nå mangel på ingeniører innen de fleste fagområder. Offentlig sektor rapporterer om vanskeligheter med å få tak i ingeniører. Konsulentene innen økonomi og ledelse rapporterer om god tilgang på oppdrag og økende erkjennelse av nytten bedrifter har av rådgivnings- og bedriftsutviklingstjenester.

OMSETNING NORDLAND ETTER BRANSJE
Nominelle verdier i milliarder kroner med prediksjon for 2007

Servicesektoren rettet mot private og offentlige kunder opplever som den eneste sektoren i Nordland tilbakegang i omsetningen. Nedgangen har flere årsaker. Leverandører til offentlige bedrifter melder om hardere konkurranse og prispress. Etter flere år med stabil tjenesteproduksjon, øker nå omfanget av offentlig sektor igjen i fylket.

Samarbeid gir resultater

Næringslivet i Nordland har en historisk mulighet til å foreta nødvendige omstillinger for å kunne oppnå fordeler i fremtiden, mens det ennå er rimelig god tilgang på arbeidskraft. For å bedre mulighetene for samarbeid i næringslivet er det opprettet flere nettverk. I løpet av 2007 er det etablert to forprosjekter til Arena-prosjekter (reiseliv og beredskap) og et Norwegian Center of Expertise innen havbruk. Dette er nettverksprosjekter som vil skape grobunn for videre vekst gjennom å tilføre medlemsbedriftene kompetanse og samarbeidsmuligheter med forsknings- og utviklingsinstitusjoner.

HIT VIL VI

- Nordområdesatsingen må materialiseres gjennom oppjustering av infrastrukturen i Nord. Både datanettverk, veikvalitet for transportavhengige næringer, samt effektive reiseveier for innbyggerne må til for at vi skal bli et attraktivt bosted. Det er et paradoks at næringslivets vekstmuligheter nå "stenges inne" av avstandsulempene, fordi disse investeringene styres av befolkningsmengden, og i mindre grad behovene til næringslivet.
- Tilgang til arbeidskraft er i ferd med å bli en langt større utfordring for nordlandsbedriftene enn forventet.
- Langt flere av oljeselskapene må etablere seg med kontorer i nord. Dette vil for leverandører av utstyr og tjenester gi økt sysselsetting på land og nærhet til kundene.

Nordlandsbedriftene driver langt bedre enn resten av Norge

Nordland drives meget godt. Rask omsetningsvekst kombinert med moderat vekst i sysselsettingen gir et særdeles godt driftsresultat. Lønnsomheten er på 10 % sammenlignet med 8 % i resten av landet. AS Nordland er mer lønnsom enn det øvrige Norge for fjerde år på rad. Økonomien er knallsterk, med underliggende økning i bedriftenes driftsresultat på hele 9,5 milliarder; en vekst på 2,7 milliarder. Nordlands mest lønnsomme bedrifter finner vi nå i marin sektor, med utrolige 2 milliarder (22 %) i driftsresultat.

Forretningsmessig tjenesteyting, anført av eiendomsutviklere og rådgivningsbedrifter genererer det nest beste driftsresultatet på hele 14,5 %. Når driftsresultatet måles i kroner, er det fortsatt industrien som er den desidert viktigste resultatgeneratoren. Hele 4,5 milliarder skapes i bedriftene, og industrien tjener rekordhøye 12,5 kroner per omsatt hundrelapp. De knallsterke driftsresultatene både i marin sektor, forretningsmessig tjenesteyting og industri bidrar til at avkastningen på total investert kapital i nordlandsbedriftene når 11,4 %, noe som er langt over landsgjennomsnittet.

Hvorfor er dette viktig?

Driftsresultat er overskudd fra en virksomhets kjerneaktivitet. Resultatgraden uttrykker hvor stort overskuddet er etter at driftskostnadene er dekket. Lav resultatgrad indikerer en svak forretningsvirksomhet med misforhold mellom kostnader og inntekter.

Rentabiliteten uttrykker avkastningen fra virksomheten i forhold til kapital bundet i bedriften. Totalkapitalrentabiliteten forteller hva de ulike kapitaleierne får igjen for sin investering i selskapet. Tilstrekkelig rentabilitet i forhold til risiko er en forutsetning for å tiltrekke kapital til bedriften.

Hvordan er utviklingen i Nordland?

Nordlandsbedriftene har god grunn til å være tilfredse med utviklingen. Det er stor forskjell mellom den mest lønnsomme sektoren, marin sektor og den minst lønnsomme sektoren innen varehandel, hotell, restaurant og transport. Omsetningsmessig er sistnevnte Nordlands største sektor med 35,3 milliarder, men har på tross av sterk økning i omsetningen generert svak lønnsomhet.

Marin sektor er i særklasse mest lønnsom for tiden, med oppdrettsbedriftene som den sterkeste drivkraften. En kombinasjon av økende volum på om lag 5 % og gode priser med mellom 24 og 26 kroner pr. kilo i verdensmarkedet gir en historisk god lønnsomhet. Den sterke utvikling

fortsatte frem til tredje kvartal 2007, men noe svakere priser i markedet gjør at man forventer et hvileskjær i veksten frem til sommeren 2008. Fra høsten 2008 vil imidlertid volum på både torsk og laks øke igjen, og det ventes god balanse mellom etterspørsel og tilbud i denne perioden. Havbruksnæringen har bevist at dersom man skal en lykkes i globale markeder, er intens forsknings- og utviklingsaktivitet avgjørende. Svært mange bedrifter i andre næringer har mye å lære av havbruksnæringens evne til å møte kunnskapsutfordringer gjennom lokale nettverk og stor investeringsvilje i ny kompetanse. Sjelden er vel påstanden om at sammen er vi sterkere mer riktig enn i havbruksnæringen.

Industrien i Nordland går meget godt i alle bransjer, og har totalt sett aldri vært mer lønnsom enn nå. Bedriftenes driftsresultat er 4,4 milliarder; en økning på 1,1 milliard i løpet av ett år. Det er et fellestrekk at de største eksportorienterte bedriftene gjennomgående opererer på eller nær kapasitetsgrensen. Etter en periode med fallende kraftpriser i 2006, ventes økende kraftpriser å redusere marginene mot slutten av 2007 og gjennom hele 2008. Råvareprisene til alle typer industri har vokst raskt frem til midten av 2007. Det rapporteres nå om lavere prisvekst på råvarer. Tiltakende konkurranse innen rekruttering aktualiserer økt import av arbeidskraft. Det forventes fallende aluminiumspriser gjennom hele 2008 i markedet ut fra at produksjon vokser globalt.

Forretningsmessig tjenesteyting er tradisjonelt fylkets mest lønnsomme næring. Marin sektor har imidlertid gått forbi de 2 siste årene. Sterk vekst i eiendomsutviklingen og mange nyetablering av eiendomselskaper skaper vekst. Hele 25 % av omsetningen i forretningsmessig tjenesteyting (3,3 milliarder) skapes nå av bedrifter som er yngre enn 3 år gamle. Bransjens driftsmargin på 15 % ventes å vedvare til utgangen av 2007. For 2008 forventes en utflating i aktiviteten og fall i driftsmarginene med mellom 3 og 5 %.

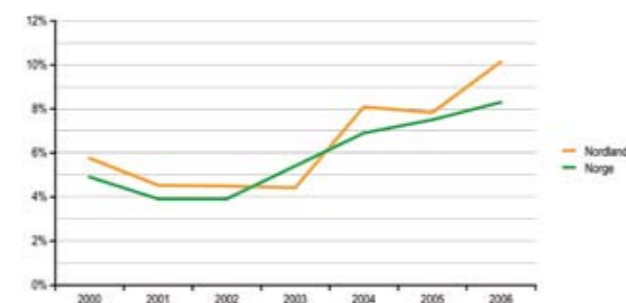
Servicebedriftene leverer bedre driftsresultater enn foregående år og når 6,5 %. Volumet av tjenesteleveranser til private styres i stor grad av folkemengden i fylket. Svakt fallende folkemengde og få servicebedrifter med marked utenfor fylket begrenser vekstmulighetene.

Varehandel, hotell, restaurant og transport er igjen fylkets største næring. Et driftsresultat på 3,6 % er imidlertid problematisk for videre utvikling av Nordland. Tradisjonell varehandel har store omsetningsvolumer og lave driftsmarginer, noe som ikke er unikt for Nordland. I varehandelen har økende lønns- og logistikkostnader gjort det vanskelig å ta ut økt fortjeneste i et godt marked. I reiselivet trekker svake driftsmarginer blant flere av de store aktørene ned marginen for sektoren som helhet. Spesielt har Hurtigruten ASA svakere resultater enn ventet. Hoteller og restauranter opplever motsatt utvikling, med forbedrede marginer i takt med stor reiseaktivitet og økt restaurantbruk i næringslivet. Innen transport har offentlig orienterte aktører nedgang i driftsmarginen, mens aktører innen veitransport har klart å øke marginene.

Avkastning på investert kapital

Rekord i lønnsomhet gir kapitaleierne i Nordland den beste avkastningen på investert kapital siden årtusenskiftet. Gevinsten er på hele 12,5 milliarder (11 %), noe som er betydelig bedre enn landsgjennomsnittet. Avkastningen ligger nå 4-5 % over historisk normalt nivå. Kapitaleiere i marin sektor får en avkastning på nesten 17 %, tilnærmet 3

DRIFTSRESULTATGRAD NORDLAND OG NORGE

TOTALKAPITALAVKASTNING NORDLAND OG NORGE

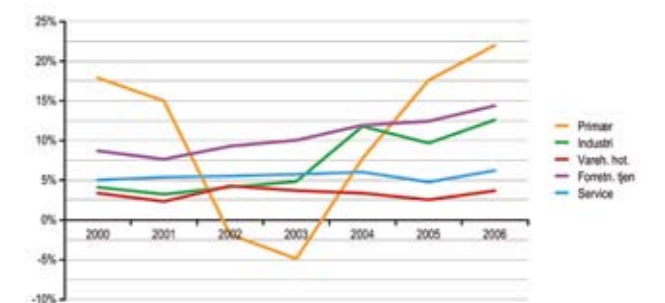

HIT VIL VI

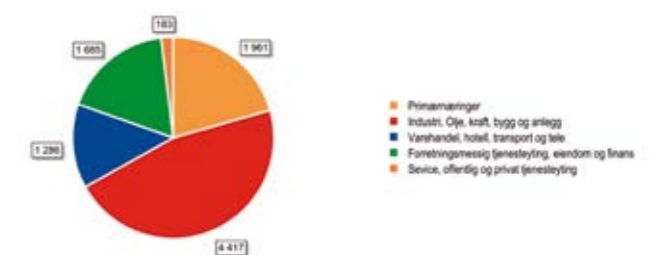
- Nordland når rekordstor lønnsomhet. Men forskjellene mellom sektorene forsterkes, noe som viser betydelige behov for fornyelse av næringslivet i de over tid minst lønnsomme bransjene.
- Svake resultater indikerer et behov for radikale omstillinger i de største reiselivsaktørene og videre omstrukturering av den offentlig orienterte transportsektoren.
- Kjededannelser i varehandelen er den dominerende forretningsmodellen vi ser i Nordland. En følge av dette er at kompetansen og beslutningene sitter langt borte, og evnen og mulighetene til å respondere på utfordringer blir mindre. Det er derfor viktig å diskutere hva som skal til for at Nordland skal ha en attraktiv varehandel, med lønnsomhet som gjør bedriftene i stand til å konkurrere og utvikle seg.

ganger avkastningen i fylkets minst lønnsomme sektor. Svak lønnsomhet kombinert med stor kapitalbinding innen varehandel, hotell, restaurant og transport gir den dårligste avkastningen på 6,7 %.

DRIFTSRESULTATGRAD NORDLAND ETTER BRANSJE

TOTALKAPITALAVKASTNING NORDLAND ETTER BRANSJE
Verdier i millioner kroner

Nordlandsbedriftene mer robuste

Gode resultater de siste 4 år, kombinert med at overskuddene i stor grad er reinvestert i selskapene, gjør at nordlandsbedriftene har et langt sterkere finansielt fundament sammenlignet med situasjonen ved årtusenskiftet. Egenkapitalen er økt med hele 6,5 milliarder siden begynnelsen av 2005, og er nå totalt på 38 milliarder. I Nordland er således 34 % av bedriftenes kapital egenkapital, sammenlignet med 39 % i det øvrige fastlandsnorge. Korrigert for forskjeller i næringsstruktur og effekten av raskere vekst i Nordland enn i landet for øvrig, har nordlandsbedriftene etter å ha ligget betydelig lavere, nå en egenkapitalandel på høyde med landsgjennomsnittet.

Hvorfor er dette viktig?

Egenkapital forteller noe om bedriftenes soliditet og egenfinansiering. Dersom egenkapitalen i et selskap svekkes vil det være mer eksponert for svingninger i markedet og mindre i stand til å investere i nye markedsmuligheter.

Hvordan har utviklingen vært?

Bedriftenes egenkapital består av innskutt egenkapital i tillegg til den delen av overskuddet som ikke tas ut av bedriftene (opptjent egenkapital). God lønnsomhet de siste 4 årene er den viktigste kilden til økt egenkapital i nordlandsbedriftene. Egenkapitalandelen er nå oppe på et tilstrekkelig nivå som åpner for økt evne til å ta opp og betjene lån. Dette igjen skaper økt vekstkraft. Summen av verdier i bedriftene i Nordland er økt med formidable 29 milliarder siden inngangen til 2004. At økonomien er blitt sunnere, kan en observere ved at egenkapitalandelen har vært stabil fra 2005, mens bedriftene i samme periode har økt totalkapitalen betydelig.

Rask vekst medfører ofte at gjelden øker hurtigere enn egenkapitalen, fordi økte kostnader forbundet med økt omsetning må finansieres. I marin sektor klarer man det meget uvanlige; å øke egenkapitalandelen på tross av meget rask vekst i omsetning. I alt er det investert 15 milliarder i oppdrettsselskapene, og egenkapitalen økte siste år med 1,2 milliarder. Gjennomsnittlig omløpshastighet for kapitalen i marin sektor er 20 måneder og svakt økende.

Bransjene industri, kraft, bygg og anlegg har den største egenkapitalandelen i Nordland med hele 47 %. Kraftselskapene bidrar sterkt til den høye egenkapitalandelen, med om lag 60 %. I alt er det investert 46 milliarder i denne sektoren, og av dette er 21,7 milliarder egenkapital. Omløpshastigheten på totalt investert kapital er 16 måneder og svakt økende. Store investeringer i Narvik innen både LKAB (lasteanlegg for jernmalm) og REC

(solcellefabrikk), Glomfjord REC Waferproduksjon, Mosjøen Anodefabrikk i Mosjøen, nytt sentralslakteri på Bjerka (Nortura), samt en lang rekke investeringer i havbruksnæringen ventes å gi betydelig uttelling i årene som kommer.

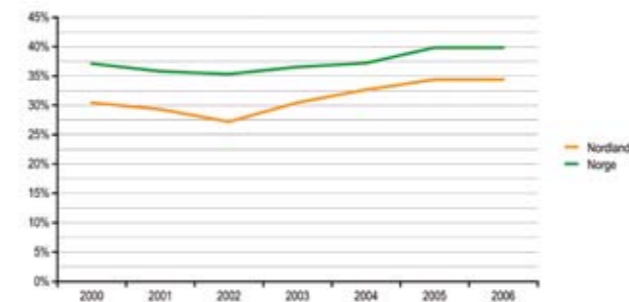
Varehandel, hotell, restaurant, transport og tele har den laveste egenkapitalandelen i fylket, med stabile 22 % for sektoren totalt. Omløpshastigheten på 8,5 måneder er imidlertid den raskeste i Nordland, og er en økning fra tidligere år. Det er investert 25 milliarder, hvorav 5,5 milliarder er egenkapital. Det sterke presset på detaljistledet i varehandelen fortsetter, og lav egenkapital hos reiselivsselskapene forklarer en lavere enn ønskelig egenkapital i denne sektoren. Planer om stor utvidelse av City Nord kjøpesenteret i Bodø, nytt hotell i Svolvær, og nylig åpning av et utbygget Focus Center på Fauske vitner om fremtidstro også i denne sektoren.

I forretningsmessig tjenesteyting bidrar stor aktivitet blant eiendomsutviklerne til betydelig økning i egenkapitalandelen.

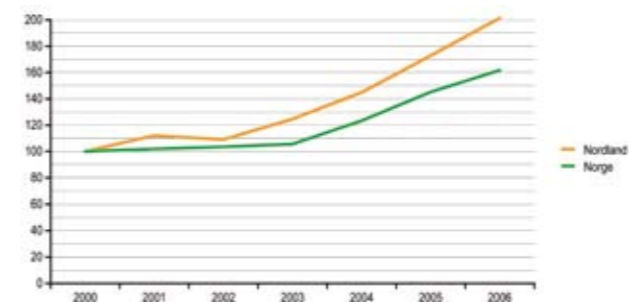
HIT VIL VI

- Egenkapitalsituasjonen gir langt bedre muligheter til å investere i utvikling av nordlandsbedriftene.
- Tendenser til økende eller stabil omløpshastighet på totalkapitalen indikerer at effektiviteten er tilnærmet uendret i bedriftene, og at kapitalfundamentet utvikles i takt med den økende aktiviteten.
- Fokus på fortsatt produktivitetsvekst er svært viktig dersom bedriftene også skal styrke den underliggende driften.

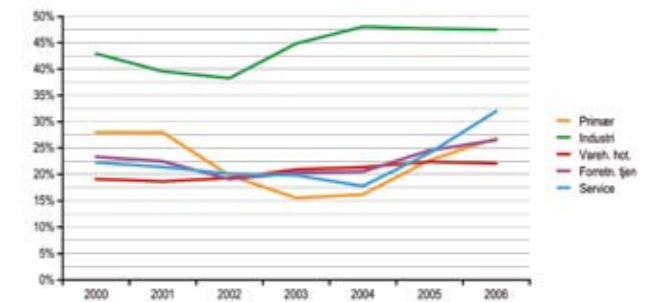
EGENKAPITALANDEL NORDLAND OG NORGE

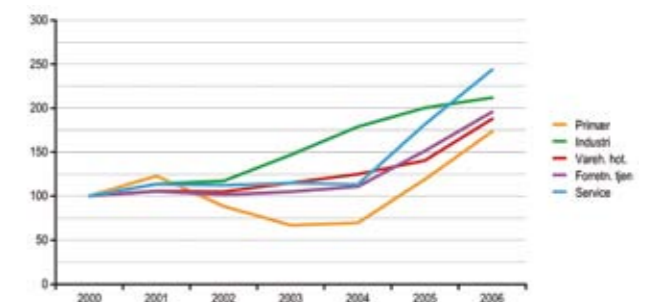
UTVIKLING I EGENKAPITALEN NORDLAND OG NORGE
Indeks 2000 = 100

EGENKAPITALANDEL NORDLAND ETTER BRANSJE

UTVIKLING I EGENKAPITALEN NORDLAND ETTER BRANSJE
Indeks 2000 = 100

len. Det er også kommet til flere større holdingselskaper som forvalter eiendom og industrieierskap. Hele 23,7 milliarder er investert i denne bransjen. Av dette er 6,3 milliarder egenkapital. I rådgivningsbransjene er det gode tider med høy kapasitetsutnyttelse. Omløpshastigheten for totalkapitalen er 24 måneder og reduseres. Forretningsmessig tjenesteyting har en meget positiv egenkapitalutvikling med hele 3 milliarder siste 3 år, og har nå nådd 26 %.

Servicebedriftene som jobber mot private har frisk vekst i egenkapitalen. Bransjen har økt egenkapitalen med hele 200 millioner siste år, uten at gjelden er økt tilsvarende. Omløpshastigheten er 10 måneder og øker sammenlignet med tidligere år. På tross av en positiv utvikling, følger servicesektoren befolkningsutviklingen nært, slik at fortsatt fallende folke mengde vil bety mindre rom for vekst.

Fra REC SunnWafer i Glomfjord. Foto: Edmund Ullanes

Eksport: Nordland

- en internasjonal suksess

Nordland befester sin status som eksportmotoren i Nord-Norge. Over 75 % av eksporten av tradisjonelle varer fra Nord-Norge kommer fra Nordland. Økningen i 2007 vil være høyere for Nordland enn for landet som helhet, og det er fremdeles varer fra industrien i fylket som dominerer. Også i 2007 vil veksten i eksport av fisk øke kraftigere fra Nordland enn for landet for øvrig. I 2007 når eksportverdien fra Nordland over 17,5 milliarder kroner; en utvikling som dokumenterer næringslivets evne til å skape eksportsuksesser i tur og orden. Mens nordlandsbedriftene selv investerer for å utnytte muligheter fremover, ser vi ikke samme investeringsvilje fra storsamfunnet. Sterkt økende forventninger blant bedrifter og eiere om effektiv infrastruktur, tilgang på kompetent arbeidskraft, direkte flyruter til utlandet, rask reisetid innen regionen og stabile handelsvilkår med handelspartner gjør at storsamfunnet nå må komme på banen for å slippe løs potensialet i Nordland.

I 2007 vokser eksporten fra Nordland med 19 %. Dette er betydelig mer enn 11,3 % på landsbasis. Både prosessindustrien og fiskeeksporten vokser raskt. Metaller og videreforedte varer har en økning på 18,8 %. Produksjon av solcellewafer og ferdige solceller har gitt en markert eksportøkning i de siste årene. Solcelleindustrien gjennomfører nå betydelige kapasitetsfremmende investeringer ved alle fabrikker i landsdelen. Økt produksjon av kabler til oljeindustrien og fiberoptiske kabler bidrar til vekst i eksporten, og i 2008 vil eksport av anoder til aluminiumsindustrien komme inn med betydelige bidrag.

Det har høsten 2007 vært fallende aluminiumspriser, og på grunn av høy tonnasje i markedet er det forventet en reduksjon på hele 20 % i løpet av de neste 2 år. Produksjonsøkning vil være avgjørende for å øke eksportverdien, og dermed også marginene. Etterspørselen fra Kina er fremdeles økende, men grunnet utviklingen i det amerikanske markedet er det knyttet større usikkerhet til denne veksten enn tidligere. Eksport av fisk fra fylket har

vokst sterkt i 2007. Lakseeksporten har opplevd noe lavere prisleie i høst, men er ventet å øke i tiden fremover. Hvitfisk har stabile priser, men valutaforholdene gjør at norsk fisk blir dyrere i eurolandene enn det konsumentene aksepterer av prispåslag. Det har generelt sett vært mer biomasse i markedet i år enn de foregående årene, men utover sommeren/høsten har den slaktbare biomassen ikke økt så mye som estimatet på 7 %. Veksten ventes imidlertid å ta seg opp igjen, og forklares med økt salg i 3. og 4. kvartal 2007, i tillegg til at det settes ut mer smolt enn tidligere. Sommeren 2008 vil innfasingen av slaktemoden oppdrettstorsk komme inn i eksporten, og i løpet av 2008 og 2009 vil torskevolumene vokse raskt.

På grunn av at den norske kronen har styrket seg vesentlig den siste tiden er konkurransekursindeksen i forhold til de viktigste handelspartnerne på et nivå som den var i andre halvdel av 2002 og inn i 2003. Den gangen ropte eksportindustrien lydhøre varsku om den sterke kronen. Det virker nå som om inntil 10 % lavere priser sammenlignet med slutten av 2006 hentes inn ved økt volum.

Det er forventet at eksporten skal vokse videre i 2008, en fortsatt sterk krone og reduserte aluminiumspriser kan imidlertid motvirke dette. Det er derfor ikke forventet like sterk vekst i 2008 som i 2007, en oppsummering fra aktørene signaliserer en økning på 5 %. Det er knyttet større usikkerhet til det kinesiske markedet, dog rapporteres det fortsatt om en underliggende vekst i etterspørselen etter våre metallprodukter.

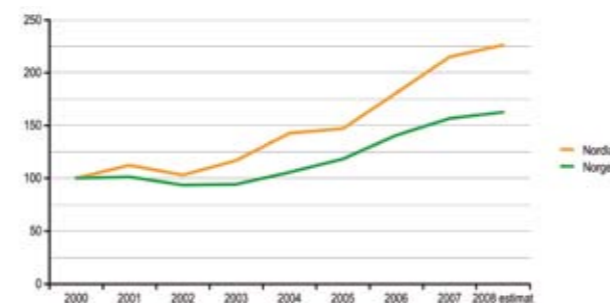
Det er i den siste tiden investert store midler i industrien, deriblant anodefabrikken i Mosjøen og i REC-konsernet. Innen havbruk kommer for eksempel oppdrettstorsken for fullt inn i markedet i 2008. Eksportveksten vil også være avhengig av i hvor stor grad disse nye investeringene vil kaste av seg i tiden fremover, men det er tydelig at Nordland har betydelige muligheter for videre vekst. Nordland har også et stort potensial innen eksport, da både petroleumsrelatert virksomhet og produksjon av utstyr til miljøvennlig kraftproduksjon til nå har hatt lite fotfeste og fokus i fylket.

Videre utvikling betinger modernisering ikke bare av bedriftene, men også av samfunnet rundt. – Det må med andre ord settes inn tiltak for å oppfylle de forventninger moderne bedrifter har til et moderne samfunn.

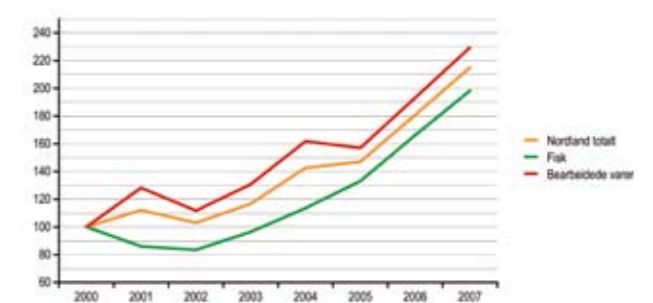

Fra REC ScanWafer i Glomfjord. Foto: Edmund Ulsnæs

EKSPORT NORDLAND OG NORGE
Indeks 2000 = 100

EKSPORT VIKTIGSTE GRUPPER NORDLAND
Indeks 2000 = 100

KONKURRANSEKURSINDEKSEN (EKSPORTVEID VALUTAINDEKS)
Indeks 1990 = 100

Hvordan vokser Nordland videre

Hjemmemarkedsindustri

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Hjemmemarkedsindustrien har hatt en kraftig produksjonsvekst i andre halvdel av 2007, med en tiltakende vekst i løpet av 2007. Dette er industri som i hovedsak leverer til bedriftskunder i Norge. Etterspørselsveksten blir drevet av at lønnsomheten er høy i flere av bransjene der disse tilbyderne har kunder. For Nordland gjelder dette spesielt kunder innen bygg og anlegg, samt havbruk. Veksten i 2007 ventes å nå 10 %. Det ventes en vekst i 2008 på 9 %.

Industri som leverer til bygg og anlegg merker spesielt stor etterspørsel som følge av den svært høye aktiviteten innen denne næringen. Selv om bygg og anlegg har opplevd problemer med å skaffe arbeidskraft, har etterspørselen økt sterkt i 2007. Omsetningsveksten i 2007 ventes å nå 8 %. I Nordland produserer hjemmemarkedsindustrien store volumer av blant annet vinduer, dører, listverk, prefabrikkerte byggelementer, spennbetong, beslag og taktekkning, transportmidler, kjølemaskiner, strømforsyningskomponenter, fabrikkutstyr og utstyr til havbruksnæringen. I 2008 ventes veksten å nå 6 %.

Den sterke trenden gjennom 2006 fortsetter i 2007 for leverandørene til havbruksindustrien. 2007 ventes å gi en vekst på over 20 %, med om lag like gode utsikter for 2008. I tillegg merker leverandører til oppdrettsindustrien også at denne bransjen driver lønnsomt.

Utsiktene for 2008 rapporteres som meget gode.

Leverandørene i hjemmemarkedsindustrien venter ikke utflating av etterspørselen før helt mot slutten av 2008.

Investeringer

Investeringene i hjemmemarkedsindustrien går i stor grad ut på å øke produksjonskapasiteten for å møte den økte etterspørselen fra kundene. Det er flere bedrifter i fylket som har investeringer i lokaler og maskiner, og investeringsnivået øker i 2007 sammenlignet med 2006. Det varsles et noe lavere investeringsnivå i 2008.

Kapasitetsutnyttelse

Kapasitetsutnyttelsen er meget høy. Hele 67 % av bedriftene rapporterer om noen eller betydelige problemer med å kunne omsette økt etterspørsel i produksjon. Dette knyttes delvis til produksjonsutstyr, men i hovedsak til bemanning. Arbeidsmarkedet er stramt i Nordland, og inntreffer den forventede veksten, vil så mye som 60 – 70 % av bedriftene i hjemmemarkedsindustrien ha betydelige problemer med å rekruttere arbeidskraft.

Eksportindustri

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det har i løpet av 2007 vært større etterspørsel i eksportmarkedene enn bedriftene i Nordland totalt sett har klart å omsette i produksjon. Dette gjør at eksporten i 2007 vil øke sett i forhold til 2006. Det ventes en vekst på 19 % i 2007. Veksten er fortsatt sterk. I 2008 er det forventet omkring 5 % økning i eksport. Full kapasitetsutnyttelse i store deler av prosessindustrien, lavere priser i eksportmarkedene, finansiell uro internasjonalt og tendenser til økonomisk utflating i mange viktige markeder gir usikkerhet rundt nøyaktig hvor stor veksten vil bli.

Investeringer

Det gjøres og er gjort investeringer som på sikt vil øke produksjonen hos mange av de større eksportbedriftene. Det pågår omstilling til produkter med høyere verdi i mange av prosessbedriftene, noe som vil bidra til økt eksportverdi. I eksportindustrien er det spesielt hos leverandører av metaller og til solcelleindustrien det er investert store summer. Hovedinvesteringene er økt produksjonskapasitet, ny produksjonsteknologi og opplæring av nye ansatte. Industrien vil som følge av investeringene rekruttere betydelig antall nye medarbeidere i 2007 og 2008. I 2008 fases det inn flere nye viktige eksportvirksomheter i nordlandsøkonomien; REC med betydelig ny kapasitet, Mosjøen Anode er kommet i drift i Mosjøen, og Codfarmers starter slakting av oppdrettstorsk i stor skala på Halså våren 2008.

Kapasitetsutnyttelse

Bedriftene i eksportindustrien rapporterer om betydelige utfordringer for å kunne møte økt etterspørsel. Investeringene i økt kapasitet er ventet å bøte på noen av utfordringene, men det fortoner seg som generelt vanskelig å få tak i fagarbeidere til spesialiserte oppgaver.

Bygg og anlegg

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det er fremdeles kraftig vekst i bygg- og anleggsbransjen. Spesielt går dette på boligbygging i de større byene i Nord-Norge, hvor aktørene melder om vridning til større andel næringsbygg og færre boligprosjekter i 2008. Noen større veiprojekter i Nordland innenfor veipakke Salten er under oppstart.

I likhet med eksportindustrien oppleves kapasitetsproblemer som en begrensende faktor. Dette betyr at selv om etterspørselen i bygg og anlegg fremdeles sees på som økende utover i

2008, vil kapasitetsproblemene bremse veksten. God tilgang til utenlandsk arbeidskraft har så langt muliggjort fortsatt vekst i omsetning.

Utbygging i offentlig sektor vil bidra til etterspørsel i tiden fremover. For tiden bygges det blant annet ut skoler, barnehager og helseinstitusjoner, og i tillegg vil løpende vedlikeholdsinvesteringer holde aktiviteten i bransjen oppe.

I anleggsbransjen er det ventet vekst i 2008, men det er usikkerhet rundt veksten for andre halvdel av 2008. Her vil offentlige vei prosjekter fortsatt legge beslag på en del kapasitet fra anleggsbransjen.

Kapasitetsutnyttelse

Det har i lengre tid vært en stor utfordring for bygg- og anleggsbransjen å finne kvalifisert arbeidskraft. Bransjen tar dette på alvor, og har satt inn tiltak både for å øke rekrutteringen av nordmenn, samt for bedre å kunne tilpasse utenlandsk arbeidskraft til norske forhold.

Varehandel

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det er fremdeles vekst i varehandelen, spesielt mot næringslivet. I likhet med hjemmemarkedsindustrien merker varehandelen at bygg og anlegg har høy aktivitet. At en del bedrifter har et forholdsvis høyt investeringsnivå utløser også etterspørsel i varehandelen.

I konsumentmarkedet er tendensen større kjøpekraft og økt etterspørsel etter spesialiserte og dyrere produkter. Det er forventet fortsatt vekst i dette markedet i 2008.

Investeringer

Investeringene i varehandel omfatter for det meste modernisering av lokaler, samt effektivisering av lager- og logistikkfunksjoner.

Kapasitetsutnyttelse

Bransjen opplever lokaler og riktig bemanning som den største utfordringen for å møte økt etterspørsel. Det er vanskelig å få tak i arbeidskraft; en naturlig konsekvens av at bedriftene må konkurrere med andre bransjer i et allerede trangt rekrutteringsmarked.

Det er forventet at tilgang til arbeidskraft vil være en utfordring også framover.

Tjenesteyting mot bedrifter

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det for tiden vekst i etterspørsel innen forretningsmessig tjenesteyting. Dette være seg rådgivningstjenester, eiendomsforvaltning, holdingselskaper, revisjon, IT-tjenester og markeds-

kommunikasjon. Offentlige prosjekter bidrar også til å skape etterspørsel.

For kurs- og konferansemarkedet er det for tiden en økning etter at overnattingsnivået var uendret fra 2005 til 2006.

Gjennomsnittsinntekten per rom stiger med om lag 10 % i 2007.

For tjenesteytende bedrifter som retter seg mot bygg og anlegg er det økende etterspørsel. Denne er såpass stor at man frykter kapasitet vil bli en flaskehals.

Selv om bankene har hatt utlansvekst de siste månedene er det ventet at den vil avta fremover. Dette skyldes blant annet at private utbyggere, som en følge av lavere aktivitet i boligmarkedet, viser noe mer tilbakeholdenhet i forhold til igangsetting av større prosjekter.

Det er forventet god vekst i de fleste typer tjenesteytende bedrifter i 2008.

Investeringer

Investeringene i denne sektoren har for tiden en moderat vekst som sannsynligvis vil være stabil i tiden fremover.

Investeringene går i stor grad til kapasitetsutvidelse for å kunne betjene økt etterspørsel, samt til oppgraderinger av IT-fasiliteter for økt effektivitet.

Kapasitetsutnyttelse

Innen tjenesteyting mot næringslivet er det problemer med kapasitetsøkning knyttet til rekruttering av nyansatte. Særlig gjelder dette arbeidskraft med høyere utdanning.

Personlig tjenesteyting

Etterspørsel, produksjon og markedsutsikter

Det er for tiden vekst i personlig tjenesteyting. Dette gjelder blant annet velvære- og livstilsementet, noe man tolker som et utslag av økt kjøpekraft i konsumentmarkedet.

Finansnæringen merker noe økt etterspørsel etter lån, men mye av dette kommer fra eksisterende kunder. Den økte renten kan ha fått færre nye til å gå inn i boligmarkedet.

Innen reiseliv oppleves det vekst i kortferiemarkedet, noe som har vært en satsing fra Innovasjon Norge en stund. I tiden fremover knytter det seg spenning rundt potensialet i Arena-prosjektet "Innovative Opplevelser", som er et samarbeid mellom en rekke av opplevelsestilbydere nord i fylket. Opplevelsesturisme har vært i vekst en stund og det er ventet at et større samarbeid mellom tilbyderne kan utløse merverdier.

Kapasitetsutnyttelse

Hovedbildet blant tjenesteyterne er at de fortsatt har ledig kapasitet. Mange bedrifter opplever imidlertid at det er vanskelig å øke kapasiteten som følge av mangel på arbeidskraft. Spesielt gjelder dette høyt utdannet personell til reiselivet, fagarbeidere i hotellsektoren, og fagarbeidere i spa bedriftene.

Flere eiendoms- og industrigründere

Den årlige etableringstakten er svært stabil i Nordland, med mellom 1 800 og 1 900 nye bedrifter hvert år de siste 5 årene. 2007 var intet unntak med 1 836 nyetableringer, som tilsvarer 11,5 nye foretak per tusen innbyggere i alderen 16 til 66 år. Meget høy sysselsetting og mangel på arbeidskraft vil sannsynligvis dempe etableringslysten noe, og derfor ser man i 2008 for seg en reduksjon både i Nordland og resten av landet. Sammenlignet med andre fylker har Nordland den niende høyeste etableringsfrekvensen, og i forhold til landsgjennomsnittet på 16 % kommer beskjedne 11 % av omsetningen i Nordland fra bedrifter som er yngre enn 3 år gamle. Selv om de eksisterende selskapene i Nordland fungerer utmerket, bør en viktig målsetting framover være økt motivasjon og tilrettelegging av muligheter for å etablere nye bedrifter.

Hvorfor er dette viktig?

Nye bedrifter setter kapital og arbeidskraft i arbeid, og sammen med voksende bedrifter og eierskifter bidrar de til vekstkraft i nordlandsøkonomien. Motivasjonen for å etablere ny virksomhet påvirkes av tilgangen til gode forretningsmuligheter, dedikerte medarbeidere og suksesshistorier i regionen. Sterk etterspørsel etter arbeidskraft, god reallønnsøkning sammenfaller derfor ofte med forholdsvis færre nyetableringer.

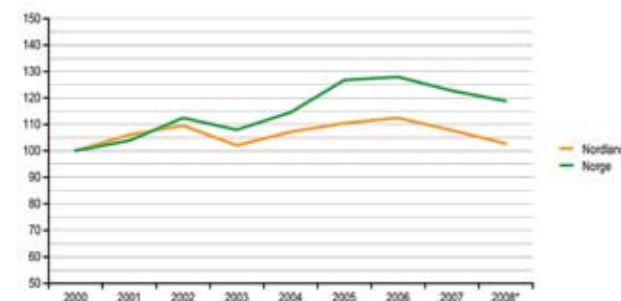
Hvordan går det i Nordland?

Nordland har som nevnt et meget stabilt antall nyetableringer. Indeksverdien nådde en topp i 2006 med 112 % i forhold til 2000. For Norge totalt var også 2006 toppåret med en indeksverdi på 128 %. I 2007 falt nivået både i Nordland og i resten av Norge med 4 %. Selv om antallet nye bedrifter går ned, betyr det ikke nødvendigvis at det

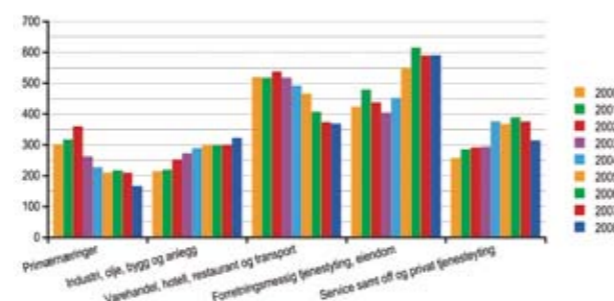
skapes færre arbeidsplasser. I Nordland ser vi flere betydelige nyetableringer av store produksjonsbedrifter, som REC i Narvik og Glomfjord, Nortura på Bjerka, Codfarmers' nye slakteri for torsk i Meløy og Elkems anodefabrikk i Mosjøen.

Det siste 4 årene har det skjedd store endringer i hva slags bransjer entreprenører i Nordland etablerer bedrifter i. Frem til 2004 kom de fleste nyetableringer innen varehandelen, transportbransjen, restauranter og mindre reiselivsbedrifter. Antall nyetableringer i denne sektoren er på 4 år falt med 25 %. Noe av nedgangen forklares av fortsatt knapphet på nye attraktive butikkarealer i fylket og omstrukturering i transportnæringen. På samme tid er antall nyetableringer innen forretningsmessig tjenesteyting, og da spesielt i eiendomsrelaterte bransjer, økt med hele 30 % til 587 nye bedrifter. Den sterke økningen i nyetableringer skaper vekst

NYETABLERINGER NORDLAND OG NORGE
Indeks 2000 = 100

NYETABLERINGER NORDLAND ETTER BRANSJE
2000 - 2008 ESTIMAT

Bodø Panorama. Foto: Kolbjørn Hoseth Larssen

i omsetningen; hele 25 % innen forretningsmessig tjenesteyting genereres av bedrifter som er yngre enn 3 år. Stor byggeaktivitet og vekst i industrien smitter over på nyetableringstallene. Hele 297 nye bedrifter ble etablert i industri og bygg og anlegg i 2007, en økning på 11 % sammenlignet med 2004. Innen primærnæringene er det 28 % reduksjon i antall nyetableringer og det skapes 207 nye bedrifter i denne sektoren. Interessen for å etablere nye servicebedrifter har falt jevnt siden 2004. Det etableres nå 372 nye tjenestebedrifter, som er 17 % færre sammenlignet med 2004. Det er for tiden stor utskifting av servicebedrifter, noe som bidrar til at hele 18 % av omsetningen i bransjen genereres av bedrifter som er yngre enn 3 år. I gjennomsnitt skaper de unge bedriftene i Nordland 11 % av ny omsetning.

Tilgangen på nye bedrifter bestemmes av etableringslysten i befolkningen. Den norske Globale Entrepreneurship Monitor (GEM) måler tidligfase entreprenøriell aktivitet i den norske befolkningen. GEM-studiene for Norge bekrefter trendene vi ser i Nordland; nasjonalt faller den entreprenørielle aktiviteten i befolkningen betydelig i 2007. Andelen av befolkningen som forsøker å etablere bedrift, eller nettopp har etablert bedrift viser den største nedgangen siden GEM-studiene startet i 2000. Forklaringene på nedgangen er redusert tilgang på nye attraktive forretnings-

ideer, færre nordmenn oppfatter at de har nødvendig kunnskap og erfaring, og signifikant færre vurderer en selvstendig karriere som attraktiv. Det er dog ikke frykt for å mislykkes som hindrer dem i å starte bedrift. Respondentene rapporterer at det er de svært gode vilkårene en har som ansatt som gjør en karriere som selvstendig næringsdrivende mindre interessant.

GEM-undersøkelsen gjennomføres i Norge av Kunnskapsparken i Bodø sammen med Handelshøgskolen i Bodø. Disse samarbeider også om det nasjonale praktikerstudiet i entreprenørskap, Europrise. I Europrise-programmet lærer studenter med gode forretningsideer forretningsutvikling på samlinger, og blir veiledet mens de jobber med sine bedrifter der de bor. Evaluering viser at programmet er en meget effektiv arena for entreprenørene, og svært mange realiserer sine forretningsideer i løpet av programmet. Handelshøgskolens satsning på entreprenørskap og innovasjonsstudier fortsetter, og dekker nå hele spekteret fra bachelorstudier, masterstudier, dr. gradsstudier, samt egen lab med preinkubator for studenter med interesse for entreprenørskap. Gjennom næringshager, inkubatorplasser og nettverksarbeid er tilbudet til entreprenører vesentlig styrket i 2007. Tilgang på større og mer levedyktige bedrifter med stort potensial vil være de direkte resultatene av denne satsningen.

Vi trenger flere hoder!

Reservene i arbeidsmarkedet er brukt opp, i tillegg til å importere arbeidskraft er nordlandsbedriftene i langt større grad enn før avhengige av å tekkes ungdommen. Det ventes at behovet for arbeidskraft tredobles innen 5 år bare som følge av antall personer som går ut i pensjon.

Hvorfor er dette viktig?

Sysselsetting, jobbskaping og arbeidsledighet forteller oss hvordan arbeidsmarkedet i Nordland utvikler seg, og hvor vi har evne til å skape nye jobber. Utviklingen i sysselsettingen henger sammen med aktivitetsnivået i næringsliv og offentlig sektor. Hva vi tar oss til i Nordland påvirker sterkt velstandsutviklingen.

Hvordan har utviklingen vært?

I 2006 økte den totale sysselsettingen i fylket med 2,1 %. Ved utgangen av 2006 var det 109 500 sysselsatte i Nordland. I 2007 ventes det ytterligere vekst på 1 % med 1140 nye sysselsatte. Det har vært nedgang siden 2001, men økningen i 2006 og 2007 var større enn den totale nedgangen i denne femårsperioden. Totalt er det skapt netto 3400 nye jobber i Nordland i 2006 og 2007.

Den sterke veksten i sysselsettingen har kommet i industrien. Dette skyldes i stor grad sterk vekst i prosessindustrien og ikke minst innen bygg og anlegg. Her har det også vært en merkbart arbeidsinnvandring. Dette har fortsatt inn i 2007, og tilbakemeldinger viser at bedriftene får stadig bedre rutiner for rekruttering av utenlandsk arbeidskraft, spesielt fra de nye EU-landene.

Ellers fortsetter veksten i offentlig sektor. Dette skyldes til dels barnehagesatsingen som gjør at stadig flere kommuner

får full barnehagedekning, og tiltakende behov for personell i helsesektoren.

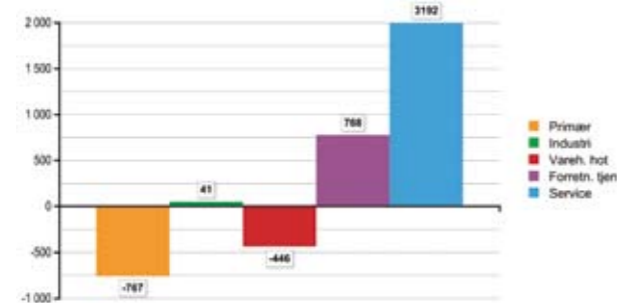
Det er begrenset hvor stor veksten i sysselsettingen kan bli fremover når arbeidslivsreservene nærmer seg et minimum. Arbeidsledigheten i fylket er veldig lav.

Selv om andelen sysselsatte i fylket med høyere utdanning har økt de siste årene er det fremdeles rundt 5 % mindre enn for Norge som helhet. For å komme opp på et nasjonalt nivå måtte vi hatt 5500 flere sysselsatte med høyere utdanning.

Fra slutten av 2005 og utover har det vært nedgang i arbeidsledigheten, som nå er på sitt laveste nivå siden 1978. I 2007 vil antall arbeidsledige ligge rundt 2850 personer. Dette er en nedgang på om lag 25 % fra 2006. Nedgangen i arbeidsledigheten inntraff i Nordland 2 år senere enn for landsgjennomsnittet.

Konjunkturoppgangen de siste årene har ført til at arbeidsledigheten i flere nordlandskommuner til tider er under 1 %. Når det i tidligere år har vært størst press på enkeltgrupper, virker nedgangen i arbeidsledighet nå å gjelde alle arbeidsgrupper og begge kjønn. Antall langtidsledige og yrkeshemmede går ned.

NETTO JOBBSKAPING NORDLAND ANTALL PERSONER 2000 - 2007

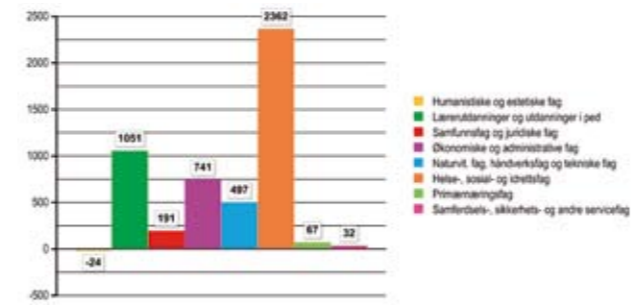

SYSSELSATTE NORDLAND ETTER BRANSJE 2000 - 2007 (ESTIMAT)

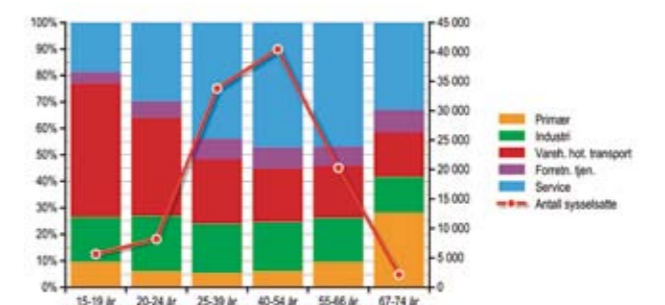
%>

År	Primær	Industri	Vareh. hot.	Forretn. tjen.	Service	Nordland
2000	100	100	100	100	100	100
2001	98	102	98	102	102	100
2002	95	105	95	105	105	100
2003	92	108	92	108	108	100
2004	88	110	88	110	110	100
2005	85	112	85	112	112	100
2006	82	115	82	115	115	100
2007	80	118	80	118	118	100

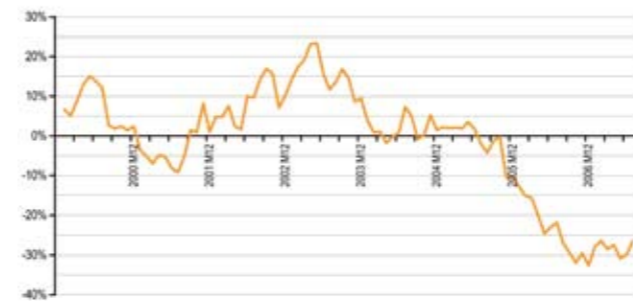
NETTO JOBBSKAPING 2000 - 2006 ETTER FAGFELT INNEN HØYERE UTDANNING

FORDELING SYSSELSATTE ETTER BRANSJE OG ALDER, SAMT ANTALL SYSSELSATTE NORDLAND 2006

ENDRING I ARBEIDSLEDIGHET I NORDLAND SISTE 12 MÅNEDER

Fra Handelshøgskolen i Bodø, Foto: Fotograf Jonassen

Befolkning

I de to siste årene har befolkningsantallet i Nordland gått ned. Det er nå 235 105 innbyggere i Nordland, noe som er en nedgang på rundt 2000 de siste fem årene. Med mindre flyttestrømmen ut av fylket snus, vil denne utviklingen fortsette noen få år til før en forsterket nedgang vil komme.

Hvorfor er dette viktig?

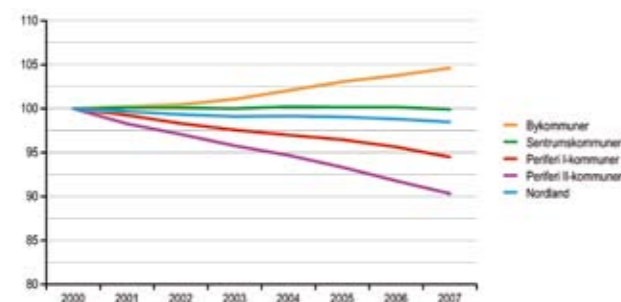
Vi vil ikke ha en dramatisk nedgang i arbeidsstyrken før de store fødselskullene etter andre verdenskrig går ut i pensjon. Antallet i arbeidsdyktig alder har holdt seg noe lunde stabilt siden 2000, men dette vil endre seg innen tre-fire år. Førtidspensjonering har allerede begynt å påvirke dette ved at antall sysselsatte i samme periode har hatt nedgang.

I løpet av de siste fem årene har antallet i aldersgruppen 20 - 40 år sunket med 10 %. Dette er den aldersgruppen vi kaller den produktive delen av befolkningen. Nedgangen her gir ringvirkninger ved at antallet innbyggere under 15 år også er på vei ned. Når disse om noen år trer inn i arbeidslivet vil det forsterke nedgangen ytterligere med mindre Nordland klarer å snu netto utflytting til netto innflytting.

Sentraliseringen i fylket fortsetter i 2007 ved at det folketallet øker i byene på bekostning av de omkringliggende kommunene. Dette gjelder i 2007 i hovedsak Bodø og Narvik. Sentraliseringen av unge fører til at færre betaler skatt for velferdsgodene i distriktene, noe som kan føre til forskjell i kvaliteten på kommunale tjenestetilbud.

Dersom Nordland skal tiltrekke seg flere unge må fordelene ved å bo i Nordland tydeliggjøres og eventuelt skapes.

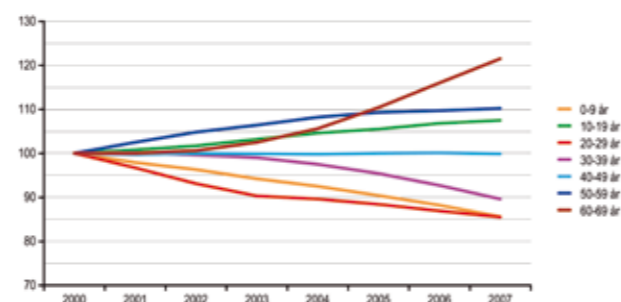
BEFOLKNINGSENDINGRING ETTER PERIFERI
Indeks 2000 = 100

Kravene unge har til arbeid, fritid og familiemuligheter har nok blitt mer homogene på landsbasis enn kravene foreldre generasjonen deres hadde. Dette gjør at det blir svært viktig for Nordland å tilby de unge samme muligheter som de i dag søker andre steder i landet.

- Nordland er ikke blitt et mer attraktivt sted for de unge produktive i 2007.
- Flere unge i byene og flere eldre i periferiene truer kvalitet og kvantitet av offentlige tjenestetilbud i de svakeste kommunene.
- Selv om det fra befolkningens side ville bety bedre samfunnskvalitet med nytenkning i kommunestrukturen, er viljen til å gjennomføre endringer vært svært liten.
- De unge, den viktigste ressursen i alle våre lokalsamfunn, sendes få positive signaler. Vi satser ikke sterkt nok på barnas skolegang, ungdomstilbud, gode bomiljøer, kultur og aktive samfunn.
- Nordland er den største netto eksportør av studenter til andre fylker i Norge.

BEFOLKNINGSUTVIKLING NORDLAND ETTER ALDER
Indeks 2000 = 100

Kommuneklassifiseringer i Nordland

Bykommuner: Bodø og Narvik

Sentrumskommuner: Brønnøy, Alstadhaug, Vefsn, Rana, Fauske, Vestvågøy, Vågan og Sortland

Periferi I: Bindal, Sømna, Herøy, Leirfjord, Grane, Hattfjellidal, Nesna, Hemnes, Meløy, Saltdal, Hamarøy, Tysfjord, Ballangen og Hadsel.

Periferi II: Vega, Vevelstad, Dønna, Lurøy, Træna, Rødøy, Gildeskål, Beiarn, Sørfold, Steigen, Lødingen, Tjalsund, Evenes, Røst, Værøy, Flakstad, Bø, Øksnes, Andøy og Moskenes

Kilde: Norut

Lønnsvekst og velstandsøkning

I 2006 økte inntektsnivået i Nordland mer enn i Norge for øvrig. Median bruttoinntekt økte med 5,7 % i Nordland mot 5,3 % på landsbasis. Forskjellen mellom gjennomsnittsinntekten i Nordland og Norge var i 2006 på sitt laveste på fem år, og det er forventet at denne forskjellen skal minke i 2007. Likevel ligger gjennomsnittsinntekten i Nordland lavere enn på landsbasis, noe som delvis skyldes at vi har lavere finansinntekter. Lønnsdannelsen i Nordland ville vært større dersom vi var en del av petroleumssektoren og hadde hatt høyere andel kompetansearbeidsplasser.

Hvorfor er dette viktig?

Arbeidstakernes velstandsutvikling sier noe om innbyggernes kjøpekraft og hvor mye arbeidskraften koster arbeidsgiverne. For å være attraktiv må Nordland kunne tilby like god eller helst bedre velstandsutvikling enn andre regioner.

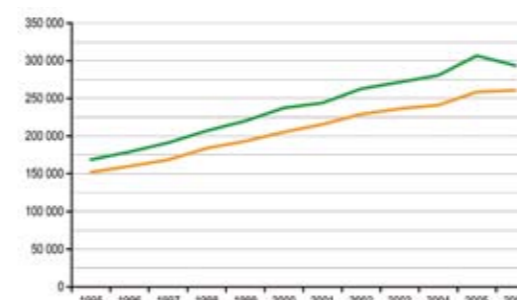
Hvordan er utviklingen i Nordland?

I 2006 var gjennomsnittlig bruttoinntekt i Nordland 32 900 kroner lavere enn på landsbasis. Dette innebærer at nordlandssamfunnet går glipp av 6 milliarder kroner i sirkulasjon enn det vi hadde hatt om inntektsnivået var på landsgjennomsnittet.

For landet som helhet sank gjennomsnittlig bruttoinntekt fra 2005 til 2006. Dette kom som en konsekvens av at skattereglene ble endret fra 2006, ved at blant annet aksjeutbytte utover skjerming ble skattepliktig. Dette førte til at mange tok ut utbytte i 2005 for å unngå denne beskatningen.

Dersom vi ser på utviklingen i Nordland er ikke denne effekten like sterk som i resten av landet. Nordland er sammen med de tre andre nordligste fylkene alene om å ha oppgang i gjennomsnittsinntekten i 2006. Dette kan tyde på at nordlendinger har mindre kapital som kan hentes ut av selskaper enn landsgjennomsnittet.

GJENNOMSNI TT LIG BRUTTOINNT EKT NORDLAND OG NORGE

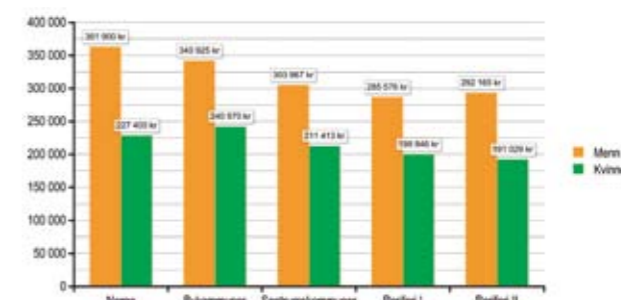
Forskjellen i gjennomsnittlig bruttoinntekt i 2006 mellom Nordland og Norge er den laveste siden 2001. Dette innebærer at lønnsveksten gjennomgående er litt sterkere enn den er på nasjonalt nivå. Det er naturlig at denne forskjellen vil minke ytterligere etter hvert som arbeidsløsheten i Nordland kommer ned på nasjonalt nivå.

Mens gjennomsnittsinntekten for menn i bykommunene i Nordland er lavere enn for menn på landsbasis er gjennomsnittsinntekten for kvinner i bykommunene i Nordland høyere enn landsgjennomsnittet. De to hoveddrivkreftene bak dette er at menn har høyere kapitalinntekter enn kvinner og at kvinner i sentrale strøk i Nordland har vært lønnsvinnere de siste årene.

Lønnsforskjellen mellom sentraliserte strøk og distriktene hadde vært større enn den er dersom offentlig sektor ikke hadde hatt en lønnsutjevne effekt.

For å henge med i utviklingen nasjonalt trenger vi flere kompetansearbeidsplasser og økt petroleumsaktivitet på land i Nordland. Sammenligninger med universitetsregioner viser at et universitet i Bodø over tid vil bidra til at inntektsnivået i regionen kan stige med om lag 12 000 kroner. Forskjellen mellom inntektsnivået i Nordland og Norge vil da nærmest kunne halveres.

GJENNOMSNI TT LIG BRUTTOINNT EKT NORDLAND OG NORGE

Indeks Nordland 2008

Nordlands Økonomi og samfunnsutvikling

Indeks Nordland er et partnerskap mellom Nordland Fylkeskommune, Nordlandsbanken ASA, Innovasjon Norge Nordland, Næringslivets Hovedorganisasjon Nordland, og Kunnskapsparken Bodø AS.

Indeks Nordland 2008 laster du ned fra: www.kpb.no

Forfattere:

Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen i Bodø
Erik Slørdal Skjermstad, Kunnskapsparken Bodø AS

Prosjekledelse:

Kunnskapsparken Bodø AS
Takk til fagmiljøet ved Handelshøgskolen i Bodø for innspill og tilbakemeldinger.
Takk til Kunnskapsfondet Nordland AS for økonomisk støtte til prosjektet.

Styringsgruppe:

Edvin Kaski, Innovasjon Norge
Jørn Sørvig, Nordland fylkeskommune
Morten Støver, Nordlandsbanken ASA
Ole Hjartøy, NHO Nordland
Eirik Pedersen, Kunnskapsparken Bodø AS
Erlend Bullvåg, Handelshøgskolen i Bodø

Kilder:

Næringslivets utsikter og forventninger er basert på resultater fra NHO Nordlands medlemsundersøkelser, og intervjuer med bedriftsledere i Nordland.
Tall for bedriftenes økonomiske nøkkeltall og nyetableringer er hentet fra Proff®Forvalt (www.forvalt.no). Regnskapsdatabasen produseres og utvikles av Proff Forvalt i et samarbeid med Handelshøgskolen i Bodø.
Statistikk om eksport, sysselsetting, jobbskaping, arbeidsledighet, lønnsutvikling, og befolkning er hentet fra SSB og bearbeidet av prosjekt Indeks Nordland.

Grafisk design:

Bright ID AS

Foto:

Edmund Ulsnæs, Fotograf Jonassen, Fjord Marin Cod AS
Roar Flatøy, Handelshøgskolen i Bodø, Meyership AS,
Kolbjørn Hoseth Larssen

Trykk:

Forretningstrykk AS

www.kpb.no

ISBN 82 -8151-007-2

